

Oppsummeringsrapport:

Søppelets verdi

En antropologisk studie av uorganisert søppelplukking i Oslo

Av Klimaantropologen
i samarbeid med Empact

Gjennomført med støtte av regionale forskningsfond - Oslo

Desember 2020

Kontakt:

tessa@klimaantropologen.no

www.klimaantropologen.no

Prosjektet

Forsøpling i urbane rom er et problem som påvirker miljø og samfunn. I det store bilde er både Empact og Klimaantropologen opptatt av å stenge kranen for ny forsøpling. Å forhindre forsøpling er en stor og komplisert oppgave, og i dette prosjektet har vi tatt for oss en mindre, men vesentlig del av søppeldynamikken, nemlig individuell og uorganisert søppelplukking.

Denne studien er et antropologisk forskningsprosjekt, basert på kvalitative metoder og analyse. Målet med prosjektet har vært å forstå dynamikken bak søppelplukking. Ved å forstå konteksten, motivasjonsfaktorene, og driverne bak når, hvor og hvorfor folk rydder eller ikke-rydder vil Empact kunne fortsette forskningsdrevet innovasjon og deres arbeid mot å gi søppel verdi. Problemstillingen i dette prosjektet har vært tosidig. På den ene siden var målet å utforske hvordan folk flest forholder seg til forsøpling og søppelplukking i byrommet, og forstå de relevante sosiokulturelle mekanismene rundt dette. Det andre spørsmålet gjaldt hva som skulle til for å gi søppel *verdi* i folk sine øyne, og se på hvordan vi kan jobbe med å gjøre forsøplingsobjekter verdifulle nok til å plukke de opp.

Prosjektet har som mål å gi dypere innsikt i folk sin faktiske atferd rundt forsøpling og søppelrydding, og hvordan denne kan forklares ut ifra en sosiokulturell kontekst. Funnene skal anvendes i videre arbeid med og mot forsøpling, blant annet i ryddeappen til Empact. Fra oppstart av dette prosjektet har samarbeidspartnerne ønsket å fremme og dele kunnskap også med andre aktører som jobber med forsøpling, både frivillige organisasjoner, andre foretak og statlige aktører. Denne rapporten er dermed publisert offentlig og skal være tilgjengelig for alle interesserte.

Hvorfor antropologi?

Forsøpling er et globalt problem. Likevel utfolder den seg i mange forskjellige lokaliserte former. Vi har sett på hvordan forsøpling og søppelplukking som et tema i Oslo, og i den norske konteksten. Å forstå lokale kontekster er avgjørende for å finne bærekraftige løsninger som fører til langvarig, bærekraftig atferdsendring. Sosialantropologiske metoder er sensitive for kontekst og gode på å fange de lokale aspektene. Det er dermed en passende tilnærming for å forstå et sammensatt fenomen som dette på en dypere og nyansert måte.

Antropologiske metoder gir et unikt dypt innsyn i sammensatte problemstillinger ved at man får oppleve utfordringene *sammen* med deltakere, og gjennom deltagende observasjon får kjent ting på kroppen som ikke kommer fram i intervjuer eller spørreskjema, og selv får opplevd hvilke faktorer som spiller inn i forskjellige kontekster. Mye av hverdagslig kunnskap er kroppsliggjort og ubevisst. Gjennom disse metodene kan man få innsikt i utfordringer og opplevelser man ellers kanskje hadde gått glipp av.

Hvorfor velger vi å arbeide med individuell, organisert søppelplukking?

Denne aktiviteten hvor folk fjerner forsøpling fra sine nærområder behandler kun et symptom og ikke de underliggende problemene som forårsaker forsøplingen. For det første er det en aktivitet verdt å se på siden det allerede er mange som har gjort dette til en vane, og vi fram til nå ikke har hatt særlig kunnskap om temaet. Det andre argumentet er at plukking av forsøpling er en aktivitet som vi ønsker å promotere og videreutvikle ettersom den har en rekke av positive effekter: Det bidrar til et renere bymiljø, bidrar til å beskytte mennesker, dyr og planteliv fra forsøplingens effekter, bidrar til et bedre bomiljø og oppleves av mange som en positiv og meningsfull aktivitet.

Konklusjoner fra hovedrapporten

1. Løsningene som forebygger forsøpling trenger tid for å bli utviklet – lokale kontekster trenger å bli undersøkt, metoder må testes før de implementeres – og mens dette viktige arbeidet gjøres fortsetter forsøpling å være en utfordring i byrom. Individuell, uorganisert søppelplukking er en midlertidig løsning som kan settes i gang kjapt og med få ressurser. Det bidrar til å forebygge at plast og annet skadelig avfall ender opp i natur, næringskjeder og hav, og at forsøpling gjør byrommene mindre attraktive å oppholde seg i.
2. En viktig faktor i *om* vi rydder og *hva* vi rydder er ens tolkning av hva som er rent og hva som er urent (uavhengig av faktisk skittenhet, men i den forstand av hvordan ting oppfattes). Fra antropologifeltet kan vi lære at *kontekst* har mye å si for denne tolkningen (se avsnittet om «matter out of place» og side 22-25), og at våre innebygde vaner og handlemåter kan endres over tid gjennom nye erfaringer (se side 37).
3. Forsøplingsproblemer blir ofte lagt fram som et miljøproblem. Men mange plukker forsøpling fordi de ønsker å ivareta nabolaget, fremme et godt bomiljø og ha det mer trivelig i nærområdet sitt. Disse «samfunnsorienterte ryddere» må også tas høyde for om man ønsker å nå og inkludere flere i ryddemiljøet (se side 28 for detaljer).
4. Mange plukker forsøpling som en del av en allerede eksisterende rutine: Mens de venter på bussen, når de går tur med hunden, mens de er ute og trener, på vei til og fra jobb. I kommunikasjon med nye potensielle plukkere kan det være hensiktsmessig å kommunisere at rydding kan være en del av hverdagen uten at det skal ta *mer* tid, tid som mange kanskje føler de ikke har. Aktiviteten kan gjøres parallelt med andre ting. Innsikten i når, hvor, hvordan og hva folk plukker kan bidra til å nå nye målgrupper (se side 20-25 for detaljer).
5. I denne rapporten har vi sett at mangfoldet er stort blant ryddere. Det finnes frustrerte ryddere og glade ryddere, samfunnsorienterte ryddere og miljøryddere, snikryddere og sosiale ryddere, aktive ut-på-tur-med-hunden-ryddere og venteryddere. Det finnes ikke *én* mal som fungerer for alle. Med de forskjellige strategiene vi har drøftet her har vi et godt utgangspunkt å inkludere flere av disse forskjellige gruppene.
6. Som tidligere studier har vist vet vi nå at fravær av forsøpling og uorden ikke er den faktoren som påvirker normativt og prososialt atferd mest. Det som har mest positiv effekt på folks atferd er at de observerer *andre* aktivt ivareta offentlige rom. Rådet til alle aktører som jobber imot forsøpling er derfor ikke «hold det rent», men heller **«vær synlig mens du rydder og vis all innsats og anstrengelse som går inn i det»** (se side 37 for detaljer).

7. Mange som rydder forsøpling identifiserer seg ikke nødvendigvis som «en som plukker forsøpling», det ligger en antagelse om at man må plukke en viss mengde, gjerne utover sitt eget nabolag, med en bestemt hensikt, og med en viss hyppighet for at plukkingen skal «telles» (se side 26).
8. Belønninger for søppelplukking kan både stimulere og undergrave plukkerens indre motivasjon. Finansielle og andre eksterne former for belønninger kan hjelpe å nå nye ryddere. Likevel viser studier at atferden de fremmer ikke er bærekraftig over lengre tid. I tillegg kan disse formene for belønninger motvirke indre motivasjon og undergrave normative verdier av de som rydder fordi de føler det er «riktig». Belønninger som bygger opp under dette normative rammeverket (for eksempel at poeng fra ens rydding doneres for å sponse ryddeaksjoner andre steder i verdenen) er med å forsterke indre motivasjon og hjelper med å opprettholde atferden over lengre tid. **Det er altså viktig å undersøke hvilke verdier belønningene er med å forsterke** (se side 32-33).
9. For å forstå atferd er det sentralt å se på hvordan personens mål, verdier og de kontekstuelle faktorene interagerer i en gitt situasjon. De miljø/samfunnsorienterte verdiene folk allerede har må imøtekommes av kontekstuelle faktorer og ikke bli utkonkurrert av andre verdier. Kun mål eller verdier er ikke nok for å opprettholde en god vane (som det å plukke forsøpling).
10. Funnene fra denne studien viser at ikke-plukkere i og for seg ikke er *imot* å plukke forsøpling, men de mangler som regel erfaring med det selv. Det anbefales derfor ikke å bruke

kampanjer som sikter på holdningsendring, ettersom meget få ville føle at budskapet er rettet mot dem. En mer effektiv måte å få folk til å delta i denne aktiviteten er å invitere de inn gjennom aksjoner, sosiale nettverk, apper, osv. Det å *gjøre* en ting aktivt senker barrieren betraktelig for at noen deltar oftere i handlingen – at vaner forvandles over tid og nye vaner bygges. Holdninger er en dårlig indikator for faktisk atferd.

Det er heller handling som fører til mer handling.

11. Studier viser at dannelsen av en «hvis-så» plan hjelper folk opprettholde nye vaner. Ved å forutse mulig motstand kan en planlegge hvordan å overkomme utfordringer og gjør det mer sannsynlig at folk holder seg til planen. Denne typen planer kan implementeres på forskjellige måter for å få flere til å opprettholde nye plukkevaner over lengre tid (se side 33 for detaljer).
12. Søppelplukking er en praksis som kan gi verdi på flere måter. Handlingen kan bekrefte identitet og verdier, gi glede eller fjerne frustrasjon, og gi god samvittighet. Beskyttelse av noe som verdsettes gjør aktiviteten verdifullt for noen (som å beskytte natur, dyreliv, skape et bedre bomiljø, et triveligere nabolag). Videre gir søppelplukking verdi i form av ressurser som kan gjenbrukes (dersom kildesortering er en mulighet med plukkingen).
13. (Synlig) individuell rydding har en tilbakevirkende effekt på større sosiale grupper og kan føre til sosiale ringvirkninger. Det gjør at praksiser på et mikronivå kan påvirke samfunnet på et makronivå. Uorganisert, individuell søppelplukking er derfor en aktivitet med effekt og verdt å delta i.